

بررسی رابطه بین کارایی هیات مدیره و حق الزحمه حسابرسی در شرکت های سرمایه گذاری پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

خدیجه رئیسیان پروری

کارشناس ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری.

نام نویسنده مسئول:

خدیجه رئیسیان پروری

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۱۷

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه بین کارایی هیئت مدیره شرکت و هزینه های حسابرسی شرکت می باشد. پژوهش حاضر از لحاظ روش پژوهش توصیفی پس رویدادی و از لحاظ هدف از نوع کاربردی است چراکه نتایج آن مورد استفاده بهره‌وران قرار خواهد گرفت. جامعه آماری این پژوهش کلیه شرکت های سرمایه گذاری، مالی و بیمه فعال در بورس اوراق بهادار تهران به تعداد ۴۰ شرکت هستند که با روش حذف سیستماتیک تعداد ۳۳ شرکت حجم نمونه را تشکیل داده است. به منظور جمع آوری داده ها اطلاعات مالی مورد نیاز، از طریق صورت های مالی طی بازه زمانی ۵ ساله ۱۳۹۷-۱۳۹۳ به شیوه پنل دیتا استخراج شده که بوسیله نرم افزار SPSS و ایویوز مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. برای تحلیل استنباطی متغیرها به منظور تجزیه و تحلیل آماری داده ها از آزمون های مختلف آماری شامل رگرسیون استفاده شده است. سه فرضیه بررسی شده است و نتایج نشان داد که بین اندازه هیأت مدیره، تعداد مدیران مستقل هیأت مدیره و کارایی کمیته حسابرسی و حق الزحمه حسابرسی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. و فرضیه های پژوهش تأیید شدند.

واژگان کلیدی: مدیران مستقل هیأت مدیره، کارایی کمیته حسابرسی، حق الزحمه حسابرسی.

مقدمه

هدف از صدور دستورالعمل‌های حاکمیت شرکتی این است که روشی برای فهم حاکمیت شرکتی داشته باشیم و بتوان برای رسیدن به موفقیت درازمدت در آن کسب و کار، نظارت بر شیوه‌های مدیریت، پاسخگو بودن و شفافیت را بهبود ببخشید. زنجیره‌ای از دستورالعمل‌های حاکمیت شرکتی از نتایج کاربردی گرفته تا آخرین دستورالعمل‌های حاکمیت شرکتی بریتانیایی همه بر اهمیت ترکیب هیأت مدیره در عملکرد موثر کسب و کار تاکید دارند. از آن جایی که هیأت مدیره به دوام عمر آن شرکت، اهمیت زیادی می‌دهد به دنبال انتشار اطلاعات با کیفیت و قابل اطمینان برای طیف گسترده‌ای از سهامداران هست تا بتواند شکاف عدم اطمینان را محدود و مسئله عدم تقارن اطلاعات را مدیریت کند. (جیزیو دیکسون، ۲۰۱۷). بنابراین، نقش حسابداری عمومی برای تأمین اطمینان در مورد صورت‌های مالی ارائه شده و دور بودن آن صورت‌ها از اشتباهات اصولی، ضروری است. نظرات حسابرسی نادرست و استفاده مخرب از برآوردهای مدیریتی می‌تواند از طریق حضور یک هیأت مدیر فعال موثر از روسا و یک کمیته‌ی حسابرسی سختگیر به منظور کیفیت بهتر حسابرسی، به حداقل برسد. به علاوه اعمال چنین ساز و کارهای‌های نظارتی‌ای مشابه آن چه اشاره شد می‌تواند به حفظ استقلال مسئولین حسابرسی هم کمک کند. (زمان و همکاران، ۲۰۱۱). وظایفی که باید توسط حسابرسان خارجی انجام شود با توجه به ماهیت، مقیاس و مسئولیت آن‌ها همیشه موضوع بحث برانگیزی بوده است. بنابراین آخرین دستورالعمل‌های حاکمیت شرکتی هیأت مدیره مسئول انتصاب حسابرسان خارجی، مشارکت با آن‌ها در پروژه‌های غیرحسابرسی، انتصاب دوباره‌ی حسابرسان خارجی، تشکیل کمیته‌های حسابرسی برای همراهی با آن‌ها و موافقت با حق الزحمه حسابرسی است. مدیران متخصص کمیته‌های حسابرسی برای نیل به نتایج حسابرسی بهتر، معمولاً سعی می‌کنند حسابرسان خارجی‌ای که در صنایع تخصص دارند را به کار گیرند. کمیته‌های حسابرسی موثر و شورای مستقل نیاز به کیفیت بهتری دارند که این مساله منجر به افزایش حق الزحمه حسابرسی می‌شود. (ابوت و پارکر، ۲۰۰۰). شکاف‌های بالقوه با حسابرسان خارجی با تحمیل هزینه‌های کمتر مربوط به نمایندگی مرتبط با حضور شورای مستقل کاهش می‌یابد (وانگ و همکاران، ۲۰۰۶). اگر مشکل نمایندگی به حداقل نرسد یک تاثیر جدی بر روی حسابرسان خارجی خواهد داشت. اخیراً مطالعات بسیاری عواملی را که بر حسابرسی و عملکرد حسابرسان و در نتیجه بر حرفه‌ی حسابرسی/حسابداری و همچنین حسابرسان تاثیر می‌گذارد، را مشخص کرده‌اند. (لین و لیو، ۲۰۰۹).

یکی از مسائل اصلی که در این پژوهش مدنظر است این است که بازار بورس اوراق بهادار به دلیل ماهیت خود یک بازار پویا و پرقاب است که سرمایه‌گذاران نیاز به اطلاعات شفاف و روشن از سمت کمیته حسابرسی دارند تا بتوانند به جا و مناسب در بازار هدف خود سرمایه‌گذاری کنند و اگر شرکت‌ها نتوانند این خواسته مهم سرمایه‌گذاران را مرتفع سازند بالطبع آنان جذب شرکت‌های رقیب خواهند شد و شرکت‌ها با کاهش سرمایه‌گذار نمی‌توانند به اهداف سازمانی خود دست یابند و این امر منجر به کاهش حاشیه سود و کاهش سهم بازار رقابتی خواهد شد لذا سوال اصلی این پژوهش عبارت است از اینکه آیا بین کارایی هیأت مدیره شرکت و حق الزحمه حسابرسی شرکت در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد؟

مبانی نظری تحقیق**پیشینه تحقیق**

حق الزحمه حسابرسی: حق الزحمه‌ای است که در گزارش‌های مالی افشا می‌شود و مرتبط با صورت‌های مالی سال مالی قبل است (ابوت و همکاران، ۲۰۱۳). حق الزحمه حسابرسی شامل هرگونه وجهی است که بابت ارائه‌ی خدمات حسابرسی و طبق توافق یا قرارداد به حسابرس یا موسسه‌ی حسابرسی پرداخت می‌شود (امانی و دوانی، ۱۳۸۸).

کمیته حسابرسی: کمیته حسابرسی کمیته‌ای است مسئول اجرای نظارت بر کار حسابرسان داخلی و مستقل، پیشنهاد حسابرسان مستقل به مجمع عمومی صاحبان سهام به منظور انتصاب، تعیین حق الزحمه و عزل حسابرسان مستقل، بررسی دفعات حسابرسی، دریافت گزارش حسابرسی و نیز کسب اطمینان از انجام اقدامات اصلاحی به موقع و صحیح توسط مدیریت برای کنترل ضعف‌ها و کاستی‌ها، عدم تطابق با سیاست‌ها، قوانین و مقررات و سایر مشکلات شناسایی شده از سوی حسابرسان است. حق الزحمه حسابرسی بازتابی از کیفیت حسابرسی برای استفاده کنندگان برون سازمانی از صورت‌های مالی است.

حسابرسی مستقل بخشی مهم از نظام گزارشگری مالی را تشکیل می‌دهد. گزارش حسابرس مستقل می‌تواند بیانگر ایفای تعهدات مدیریت صاحب کار نسبت به سرمایه‌گذاران باشد و حق الزحمه حسابرسی را می‌توان هزینه‌ای در نظر گرفت که صاحب کار در ازای ایفای این تعهدات به حسابرس پرداخت می‌کند (بزرگ اصل، ۱۳۸۸).

حق الزحمه حسابرسی به عامل‌های متعددی بستگی دارد که میزان اهمیت این عامل‌ها در کشورهای مختلف متفاوت است. یکی از مناقشات اصلی حرفه حسابرسی در حال حاضر تعیین کم‌ترین نرخ حق الزحمه حسابرسی و نرخ شکنی برخی از موسسات حسابرسی است اما در نظر گرفتن حسابرسی به عنوان یک کالای همگن و قیمت‌گذاری غیر رقابتی آن، استقلال و کیفیت خدمات حسابرسی را به خطر می‌اندازد. هم‌چنین، باید به این نکته توجه کرد که حسابرسی مستقل اساس شفافیت اقتصادی، اعتماد مردم به بازار سرمایه و پاسخ‌گویی دولت به مردم است. لذا، نباید همانند کالا و خدمات معمولی با آن برخورد شود (بزرگ اصل، ۱۳۸۸).

عامل‌های موثر بر حق الزحمه حسابرسی در بسیاری از پژوهش‌ها به دو گروه اصلی به شرح زیر تقسیم شده است: عامل‌های مربوط به عرضه‌کنندگان خدمات حسابرسی مانند حسابرس متخصص در صنعت، شهرت و اعتبار موسسه حسابرسی، استقلال حرفه‌ای موسسه حسابرسی، اندازه موسسه حسابرسی و کیفیت حسابرسی. عامل‌های مربوط به متقاضیان خدمات حسابرسی مانند دعوی حقوقی مطرح شده علیه شرکت صاحب کار، شهرت و اعتبار شرکت صاحب کار، اندازه شرکت صاحب کار و خطر شرکت صاحب کار (الهرشانی، ۲۰۱۸).

تحقیقات خارجی

نهمه و جیزی^۱ (۲۰۱۸) پژوهشی تحت عنوان " کارایی هیأت مدیره شرکت و حق الزحمه حسابرسی شرکت: مطالعه موردی موسسات مالی " انجام دادند. هدف از این پژوهش ارزیابی ارتباط بین سازوکارهای مختلف حاکمیت شرکتی و تاثیر آن بر کیفیت حسابرسی و گزارشگری بوده است. جنبه‌های مختلف عامل جنسیتی معرفی شده است تا هر گونه تأثیر حضور زن در کیفیت صورت‌های مالی را برجسته نماید. نمونه‌ای از موسسات مالی لیست شده در FTSE-350 برای سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۵ را بررسی کردند و نتایج نشان می‌دهد که هیأت مدیره با اندازه بزرگتر و استقلال بیشتر، حق الزحمه حسابرسی بیشتری را برای افزایش ظرفیت نظارت و محافظت از گروه وسیعی از سهامداران پرداخت می‌کنند. نتایج همچنین نشان داد که زنان در هیأت مدیره احتمالاً ریسک دستکاری صورت‌های مالی را کاهش می‌دهند، چرا که زنان صداقت، احتیاط و محافظه‌کاری بیشتری دارند. علاوه بر این، نتایج گزارش شده نشان می‌دهد که کمیته‌های حسابرسی که دارای اعضای مستقل بیشتری هستند مایل به انجام حسابرسی با کیفیت بالاتر به منظور افزایش کیفیت گزارشگری هستند.

دیسندر و همکاران (۲۰۱۶) در بررسی ارتباط بین ویژگی‌های حاکمیت شرکتی و حق الزحمه حسابرسی به این نتیجه رسیدند که خدمات حسابرسی و استقلال هیأت مدیره زمانی که مالکیت پراکنده است مکمل هم هستند، که به این اشاره دارد که مالکیت متمرکز و ترکیب هیأت مدیره در نظارت بر مدیریت جانشین‌های مناسبی برای هم هستند و همچنین نتیجه گرفتند که بین ترکیب‌های هیأت مدیره (استقلال و دوگانگی مدیرعامل) و حق الزحمه حسابرسی ارتباط وجود دارد.

کیم و همکاران (۲۰۱۵) انگیزه مالکیت مدیرعامل و حق الزحمه حسابرسی بررسی کردند، که آیا انگیزه مالکیت مدیرعامل روی حق الزحمه حسابرسی اثر خواهد داشت؟ تحقیقات قبلی نشان می‌دهد که مالکیت مدیرعامل، انگیزه‌های مدیران اجرایی را در مدیریت سود برای سودهای مالی شخصی زیاد می‌کند. حسابرس اگر انگیزه‌های مالکیت مدیرعامل در ارتباط با سودهای هنگفت مشاهده کند، ریسک دستکاری و دیگر ریسک‌ها را در تصمیم‌گیری درباره حق الزحمه ترکیب می‌کند. آنها انتظار داشتند که ارتباط بین انگیزه مالکیت مدیرعامل و حق الزحمه حسابرسی مثبت باشد. نتایج با پیش‌بینی آنها هماهنگ است آنها نشان دادند که اختیار خرید سهام مدیرعامل به طور مثبت با حق الزحمه حسابرسی پس از کنترل اقلام تعهدی غیر عادی و دیگر عوامل تعیین‌کننده حق الزحمه حسابرسی در ارتباط

¹ Nehme and Jizi

است. علاوه بر این، آنها نشان دادند که رابطه مثبت بین اهدای اختیار خرید سهام مدیرعامل و حق الزحمه حسابرسی برای شرکت‌هایی با حاکمیت شرکتی کارا تر کاهش می‌یابد.

تحقیقات داخلی

ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۳) پژوهشی تحت عنوان "بررسی تاثیر ساختار مالکیت شرکت بر هزینه حسابرسی و اظهار نظر حسابرسان مستقل شرکت‌ها" انجام دادند. هدف اصلی این پژوهش، بررسی تاثیر ساختار مالکیت بر حق الزحمه حسابرسی و اظهار نظر حسابرسان مستقل در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بوده است. با آزمون فرضیه‌های جداگانه پژوهش و با استفاده از رگرسیون چند متغیره به روش داده‌های ترکیبی برای ۶۹ شرکت در دوره زمانی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ مشخص گردید که مالکیت سهام توسط سرمایه‌گذاران نهادی، تاثیر مثبت معناداری بر حق الزحمه حسابرسی شرکت‌ها دارد. همچنین نتایج پژوهش نشان می‌دهد که مالکیت سهام توسط سرمایه‌گذاران نهادی با صدور اظهار نظر مشروط حسابرسی دارای رابطه منفی معناداری می‌باشد. و بین مالکیت مدیریت با هزینه حسابرسی و اظهار نظر مشروط حسابرسان رابطه معناداری مشاهده نگردید.

کیانی فر و وحیدی الیزانی (۱۳۹۲) پژوهشی تحت عنوان "بررسی تاثیر ویژگی‌های هیأت مدیره و کیفیت حسابرسی بر عملکرد شرکت در بورس اوراق بهادار تهران" انجام دادند. در پژوهش ایشان، رابطه میان برخی از ویژگی‌های هیأت مدیره به عنوان یکی از ساز و کارهای نظام راهبری شرکت‌ها و عملکرد شرکت‌ها (بازده دارایی و کیوتوبین) مورد بررسی قرار گرفته است. آزمون فرضیه‌ها با استفاده از روش آماری داده‌های ترکیبی و برای دوره زمانی ۱۳۸۱ الی ۱۳۹۱ با استفاده از اطلاعات ۱۲۱ شرکت منتخب به روش نمونه‌گیری حذف سیستماتیک انجام شده است. نتایج نشان داد در شرکت‌های با تعداد بیشتر اعضای هیأت مدیره به ویژه اعضای غیرموظف، میزان بازدهی و عملکرد شرکت افزایش می‌یابد. همچنین پاداش هیأت مدیره و نوع موسسه حسابرسی (کیفیت حسابرسی) نیز باعث افزایش بازدهی می‌شوند. اما در شرکت‌هایی که مسئولیت رئیس هیأت مدیره و مدیر عامل از یکدیگر تفکیک نشده باشد رابطه منفی با عملکرد شرکت وجود دارد.

ملکان و همکاران (۱۳۹۰) پژوهشی تحت عنوان "بررسی رابطه برخی از ساز و کارهای حاکمیت شرکتی، حق الزحمه حسابرسی و میزان مالکیت شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران" انجام دادند. تحقیق حاضر به بررسی ارتباط بین برخی از ساز و کارهای حاکمیت شرکتی، حق الزحمه حسابرسی و میزان مالکیت شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌پردازد. میزان و ماهیت حق الزحمه حسابرسی مستقل به عوامل کلیدی، اندازه شرکت، پیچیدگی عملیات و ریسک حسابرسی مربوط است. حاکمیت شرکتی مجموعه‌ای از نظام‌ها، فرآیندها و ساختارهایی است که با استفاده از سازوکارهای درون سازمانی، نظیر: هیأت مدیره، کنترل‌های داخلی اداری و حسابداری، کمیته حسابرسی و نیز سازوکارهای برون سازمانی، مانند: نظارت قانونی، نظام حقوقی، بازار سرمایه و حسابرسی مستقل در پی کسب اطمینان از رعایت حقوق ذینفعان، پاسخگویی، شفافیت و عدالت در واحد تجاری است. تحقیقات نشان دادند که ساختار حاکمیت شرکتی ضعیف با کیفیت گزارشگری مالی پایین و مشکل کنترل داخلی در ارتباط است. حاکمیت شرکتی ضعیف احتمالاً میزان ارزیابی ریسک ذاتی و ریسک کنترل را افزایش می‌دهد. افزایش این ریسک‌ها روی بودجه زمانی حسابرسی اثر می‌گذارد، که باعث افزایش حق الزحمه حسابرسی مستقل می‌شود. بر این اساس، ۷۸ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در طی دوره زمانی ۸۴ - ۸۸ به عنوان نمونه انتخاب گردید. یافته‌های تحقیق در خصوص ارتباط بین برخی از ساز و کارهای حاکمیت شرکتی و حق الزحمه حسابرسی بیانگر وجود رابطه منفی بین حق الزحمه حسابرسی و درصد اعضای غیرموظف هیأت مدیره و رابطه مثبت بین دوگانگی مدیرعامل با حق الزحمه حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بوده است. همچنین، رابطه بین دوگانگی مدیرعامل و حق الزحمه حسابرسی هنگامی که مالکیت پراکنده است، قویتر است.

فرضیه های تحقیق

بین اندازه هیأت مدیره و حق الزحمه حسابرسی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد.
 بین تعداد مدیران مستقل هیأت مدیره و حق الزحمه حسابرسی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد.
 بین کارایی کمیته حسابرسی و حق الزحمه حسابرسی ارتباط مثبت و معنی داری وجود دارد.

روش تحقیق

روش پژوهش به عنوان یک فرآیند نظاممند برای یافتن پاسخ یک پرسش یا راه حل یک مسأله می باشد و در این باره آمده است «روش پژوهش مجموعه ای از قواعد، ابزار و راه های معتبر (قابل اطمینان) و نظام یافته برای بررسی واقعیت ها، کشف مجهولات و دستیابی به راه حل مشکلات است» (خاکی، ۱۳۸۸). پژوهش حاضر روش هر پژوهش به اعتقادات نظری خاص محقق و شیوه نگرش او به واقعیات اجتماعی همراه با مقتضیات خاص هر موضوع متکی است.
 این پژوهش از نظر طبقه بندی به لحاظ هدف، پژوهشی کاربردی است و از نظر روش، شبه آزمایشی و از نوع پس رویدادی می باشد. از نظر طبقه بندی پژوهش برحسب روش و نحوه گردآوری داده ها، این پژوهش توصیفی و باتوجه به نحوه جمع آوری داده ها از روش های پس رویدادی است

قلمرو تحقیق

جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری این پژوهش کلیه شرکت های سرمایه گذاری، مالی و بیمه فعال در بورس اوراق بهادار تهران هستند.

نمونه آماری

نمونه آماری شامل شرکت های سرمایه گذاری، مالی و بیمه فعال هستند که از شرایط زیر برخوردار باشند:

- ۱- شرکت هایی که حداکثر تا تاریخ ۱۳۹۲/۱۲/۲۹ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده اند.
  - ۲- شرکت هایی که سال مالی آن ها به ۲۹ اسفند ختم می شود.
  - ۳- شرکت هایی که طی سال های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۷ فعالیت نموده اند.
- همانطور که بیان شد روش نمونه گیری بصورت حذف سیستماتیک است.

روش ها و ابزار گردآوری اطلاعات:

جمع آوری اطلاعات برای هر نوع پژوهشی از اهمیت ویژه ای برخوردار است در این پژوهش برای جمع آوری اطلاعات موردنیاز مباحث تئوری از روش کتابخانه ای (کتب، نشریات، مقالات حرفه ای و تخصصی و پایان نامه های دانشگاهی) استفاده خواهد شد. همچنین برای جمع آوری اطلاعات مالی در جهت آزمون فرضیه ها از اطلاعات و ارقام موجود در پایگاه داده بورس اوراق بهادار تهران استفاده خواهد شد. اطلاعات موردنیاز از طریق صورت های مالی حسابرسی شده شرکت ها مورد رسیدگی، صورت های مالی پنج ساله گزارش عملکرد (طی سال های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۷) جمع آوری خواهد شد.
 در مورد اطلاعات مورد استفاده در این پژوهش باید گفت تماماً از نوع اطلاعات ثانویه است، چراکه از طریق صورت های مالی و یادداشت های صورت های مالی شرکت های فعال در بورس اوراق بهادار تهران جمع آوری خواهد شد. لذا در کل می توان بیان کرد اطلاعات موردنیاز پژوهش حاضر عمدتاً به روش های زیر جمع آوری خواهد شد.

جدول منابع اطلاعاتی

منابع تامین اطلاعات	نوع اطلاعات موردنیاز
منابع کتابخانه ای از قبیل کتب، پایان نامه های کارشناسی ارشد و دکترا و مجلات داخلی	اطلاعات مربوط به موضوع پژوهش و مباحث نظری
گزارش ها و صورت های مالی ارائه شده توسط شرکت ها	اطلاعات مربوط به وضعیت مالی شرکت ها

مدل و نحوه اندازه گیری متغیرها:

در این بخش با استفاده از روش داده‌های ترکیبی (پنل دیتا) به برآورد دو مدل زیر پرداخته شده است.

مدل اول:

$$LAF_t = \alpha_0 + \beta_1 BS_t + \beta_2 BI_t + \beta_3 WB_t + \beta_4 ACE_t + \beta_5 BM_t + \beta_6 ROA_t + \beta_7 Lev_t + \beta_8 SIZE_t + \beta_9 Volatility + \varepsilon$$

مدل دوم:

$$LAF_t = \alpha_0 + \beta_1 BS_t + \beta_2 BI_t + \beta_3 WB_t + \beta_4 ACS_t + \beta_5 ACFE_t + \beta_6 ACI_t + \beta_7 ACM_t + \beta_8 BM_t + \beta_9 ROA_t + \beta_{10} Lev_t + \beta_{11} SIZE_t + \beta_{12} Volatility + \varepsilon$$

که i تعداد شرکت‌ها و t بیانگر دوره زمانی ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۷ می‌باشد.

قبل از تخمین (برآورد) مدل‌های فوق به بررسی پیش‌فرض‌های زیر پرداخته می‌شود.

آزمون نرمال بودن توزیع داده‌ها

برای نرمال کردن متغیرها از نرم افزار مینی تب با استفاده از تبدیل کاکس باکس استفاده شده.

برای بررسی نرمال بودن توزیع متغیرهای اصلی پژوهش از آزمون کلموگروف اسمیرنوف استفاده شده است. نتایج آزمون

در جدول زیر آمده است.

آزمون تعیین نرمال بودن متغیرهای اصلی پژوهش

مقدار *p	آماره کلموگروف- اسمیرنوف	متغیر
۰/۱۹۳	۱/۰۸۲	لگاریتم هزینه‌های حسابرسی
۰/۶۵۱	۰/۹۸۷	تعداد اعضای هیأت مدیره
۰/۲۱۲	۱/۱۶۳	تعداد اعضای کمیته حسابرسی
۰/۶۱۱	۰/۹۵۷	تعداد کارشناسان مالی متخصص در کمیته حسابرسی
۰/۲۱۴	۱/۱۶۸	تعداد جلسات برگزار شده کمیته حسابرسی
۰/۸۱۶	۰/۷۹۴	کارایی کمیته حسابرسی
۰/۰۶۱	۲/۱۰۶	هزینه‌های غیرحسابرسی
۰/۴۰۱	۱/۳۹۸	بازده دارایی‌ها
۰/۳۲۸	۰/۹۴۹	تعداد جلسات اعضای هیأت مدیره
۰/۸۱۶	۰/۷۹۴	اهرم مالی
۰/۰۶۱	۲/۱۰۶	اندازه شرکت
۰/۴۰۱	۱/۳۹۸	ضریب شیب رگرسیون بازده
۰/۳۱۹	۲/۰۹۱	انحراف استاندارد بازده سهام روزانه

*(significance) p-value

قبل از اینکه نتایج جدول فوق تفسیر شود، ذکر این نکته ضروری است که اگر مقدار p متغیرها بیشتر از سطح معناداری ۰/۰۵ باشد نتیجه می‌شود که توزیع آن متغیر نرمال است. بنابراین با توجه به این نکته، نتایج خروجی جدول فوق نشان می‌دهد که مقدار p مربوط به آزمون کلموگروف اسمیرنوف در نمرات تمام متغیرها بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین نتیجه می‌شود که توزیع تمام متغیرها نرمال است.

تجزیه و تحلیل آماری

آمار توصیفی در پژوهش حاضر ابتدا آمارهای توصیفی برای متغیرهای مدل رگرسیون ارائه می‌شود. شاخص‌های توصیف داده‌ها، شامل شاخص‌های مرکزی (مانند میانگین و میانه)، شاخص‌های پراکندگی (مانند واریانس و انحراف معیار) و شاخص‌های شکل توزیع (مانند شاخص چولگی و کشیدگی) برای تک تک متغیرهای پژوهش محاسبه خواهد شد. این آمارها شمای کلی از تک تک متغیرهای مدل بدست می‌دهد.

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش که با استفاده از داده‌های ۳۳ شرکت فعال در بورس اوراق بهادار تهران، طی دوره‌های زمانی بین سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۷ اندازه‌گیری شده اند، شامل تعداد مشاهدات، میانگین، انحراف معیار، حداقل، حداکثر، ضریب چولگی و ضریب کشیدگی است که در جدول ۱-۴ ارائه شده است.

شاخص‌های توصیف کننده متغیرهای پژوهش، شاخص‌های مرکزی، شاخص‌های پراکندگی و شاخص‌های شکل توزیع (آماري)

نام متغیر	نماد	تعداد	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	حداکثر	حداقل
لگاریتم هزینه‌های حسابرسی	LOG(LAF)	۱۴۵	۲۳/۶۲۷	۴/۰۹۵	۰/۴۳۶	۲/۵۵۱	۳۰/۱۳۴	۱۴/۸۸۶
تعداد اعضای هیأت مدیره	BS	۱۴۵	۴/۹۳۹	۰/۲۳۹	۰/۲۳۹	۳/۶۸۳	۶	۴
تعداد اعضای کمیته حسابرسی	ACS	۱۴۵	۵/۱۲۱	۰/۴۲۵	-۱/۳۰۲	۶/۲۰۲	۶	۲
تعداد کارشناسان مالی متخصص در کمیته حسابرسی	ACFE	۱۴۵	۳/۸۳۰	۲/۸۳۲	۱/۰۶۵	۳/۶۳۸	۱۳	۰
تعداد جلسات برگزار شده کمیته حسابرسی	ACM	۱۴۵	۲/۵۱۵	۰/۸۰۱	-۰/۶۲۱	۲/۵۸۴	۴	۱
کارایی کمیته حسابرسی	ACE	۱۴۵	۲/۸۶۱	۰/۷۲۲	۰/۰۰۴	۲/۱۶۹	۴	۱
هزینه‌های غیر حسابرسی	NAF	۱۴۵	۰/۰۳۴	۰/۶۴۲	-۰/۶۸۷	۵/۳۶۷	۱/۷۶۶	-۲/۴۵۶
بازده دارایی‌ها	ROA	۱۴۵	۰/۱۶۷	۰/۰۸۵	۰/۸۷۹	۸/۱۲۷	۰/۴۵۵	۰/۰۲۵
تعداد جلسات اعضای هیأت مدیره	BMI	۱۴۵	۱۶/۶۹۱	۱۱/۲۰۹	۱/۰۰۴	۳/۰۳۹	۴۵	۰
اهرم مالی	LEV	۱۴۵	۰/۶۹۰	۰/۴۰۵	۴/۲۱۰	۸/۹۸۰	۴/۰۰۳	۰/۱۰۸
اندازه شرکت	SIZE	۱۴۵	۱۴/۱۴۲	۲/۰۰۶	۰/۴۹۴	۲/۶۴۲	۱۹/۲۴۹	۱۰/۵۰۵
ضریب شیب رگرسیون بازده	Beta	۱۴۵	۰/۳۱۲	۰/۱۹۶۲	۱/۴۶۷	۹/۰۹۳	۶/۹۴۴	-۳/۵۸۳

۰/۰۰۶	۰/۳۳۵	۹/۰۵۴	۲/۰۲۵	۰/۰۶۹	۰/۰۹۰	۱۶۵	Volatility	انحراف استاندارد بازده سهام روزانه
-------	-------	-------	-------	-------	-------	-----	------------	------------------------------------

شاخص های توصیف کننده دیگر متغیرهای پژوهش (آماري)

نام متغیر	نماد	تعداد	درصد فراوانی یک	درصد فراوانی صفر
تعداد اعضای مستقل هیأت مدیره	BI	۱۶۵	۸۶.۹٪	۱۳.۱٪
اندازه زنان هیأت مدیره	WB	۱۶۵	۴.۸٪	۹۵.۲٪
تعداد اعضای مستقل کمیته حسابرسی	ACI	۱۶۵	۲۹.۵٪	۷۰.۵٪

در جدول فوق، برخی از مفاهیم آمار توصیفی متغیرها شامل میانگین، میانه، حداقل مشاهدات، حداکثر مشاهدات، انحراف معیار، چولگی و کشیدگی ارائه شده است. در این میان، پارامترهای مرکزی، دسته‌ای از پارامترهای توصیف‌کننده‌ی یک توزیع آماری هستند که ویژگی داده‌ها را نسبت به مرکز توزیع بیان می‌کنند. میانگین به عنوان نقطه تعادل و مرکز ثقل یک توزیع آماری، یکی از شاخص‌های مرکزی مناسب برای نشان دادن مرکزیت داده‌هاست. در جدول فوق تعداد مشاهدات مربوط به شرکت‌های مورد مطالعه ۱۶۵ (۳۳ شرکت در ۵ سال) می‌باشد. همچنین مشاهده می‌شود که میانگین و انحراف معیار متغیرهای، لگاریتم هزینه‌های حسابرسی $۲۳/۶۲۷ \pm ۴/۰۹۵$ ، تعداد اعضای هیأت مدیره $۴/۰ \pm ۹۳۹/۲۳۹$ ، کارایی کمیته حسابرسی $۳/۲ \pm ۸۳۰/۸۳۲$ ، بازده دارایی‌ها $۰/۱۶۷ \pm ۰/۰۸۵$ ، تعداد جلسات هیأت مدیره $۱۶/۱۱ \pm ۶۹۱/۲۰۹$ ، اهرم مالی $۰/۶۹۰ \pm ۰/۴۰۵$ ، اندازه شرکت $۱۴/۱۴۲ \pm ۲/۰۰۶$ و انحراف استاندارد بازده سهام روزانه $۰/۰ \pm ۰۹۰/۰۶۹$ می‌باشد.

دسته‌ای دیگر از پارامترهای توصیف‌کننده‌ی جامعه، پارامترهای پراکندگی هستند. پارامترهای پراکندگی، معیاری برای تعیین میزان پراکندگی داده‌ها از یکدیگر یا میزان پراکندگی آن‌ها نسبت به میانگین است. از جمله مهم‌ترین پارامترهای پراکندگی، انحراف معیار است. هرچقدر میزان انحراف معیار یک توزیع آماری بیشتر باشد، نشان‌دهنده‌ی این است که این داده‌ها، دارای پراکندگی بیشتری هستند. در میان متغیرهای این پژوهش تعداد جلسات اعضای هیأت مدیره بیشترین پراکندگی و بازده دارایی‌ها کمترین پراکندگی را دارد. اما نکته‌ای که باید به آن توجه داشت عدم یکسان بودن واحد سنجش این دو متغیر است و لذا اختلافی که در میزان بیشترین و کمترین انحراف معیار متغیرها مشاهده می‌شود، دلیلی بر عدم مناسب بودن داده‌ها برای برآورد نیست. چولگی بیانگر عدم تقارن منحنی فراوانی است. اگر ضریب چولگی صفر باشد جامعه کاملاً متقارن است و چنانچه ضریب مثبت باشد، چولگی به راست و اگر منفی باشد، چولگی به چپ وجود دارد. با در نظر گرفتن ضریب چولگی انواع متغیرها، مشخص می‌شود که توزیع متغیرهای پژوهش بجز چولگی تعداد اعضای کمیته حسابرسی، تعداد جلسات برگزار شده کمیته حسابرسی و هزینه‌های غیرحسابرسی به طور کلی از چولگی به سمت راست (چولگی مثبت) برخوردار است؛ این بدان معناست که توزیع جامعه، توزیع نامتقارن با کشیدگی به سمت مقادیر بالاتر بوده است.

کشیدگی نشان دهنده ارتفاع یک توزیع است. به عبارت دیگر کشیدگی معیاری از بلندی منحنی در نقطه ماکزیمم است و مقدار کشیدگی برای توزیع نرمال برابر ۸ می‌باشد. کشیدگی مثبت یعنی قله توزیع مورد نظر از توزیع نرمال بالاتر و کشیدگی منفی نشانه پایین‌تر بودن قله از توزیع نرمال است. که در اینجا کشیدگی اکثر متغیرهای پژوهش مثبت می‌باشد.

آمار استنباطی

آمار استنباطی شامل روش‌هایی است که با استفاده از آنها، اطلاعات موجود در نمونه، به کل جامعه تعمیم داده می‌شود. مهمترین هدف آمار، انجام استنباط‌هایی در مورد مشخصه‌های جامعه، با توجه به اطلاعات موجود در نمونه است. معدودی از مسایل آماری در مرحله آمار توصیفی پایان می‌پذیرند، ولی بیشتر مسایل آماری شامل استنباط در مورد مشخصه یک جامعه با بهره‌گیری از اطلاعات قابل دسترس در یک نمونه است (بزدانی، ۱۳۹۱).

پایایی متغیرها

یکی از مهمترین مشکلات عمده در تحلیل داده‌های مالی، وجود ریشه واحد است. وجود ریشه‌های واحد به معنی نامانای بودن داده‌ها است و این امر به بروز مشکلاتی در اعتبار آزمون‌های انجام شده منجر می‌شود. به عبارتی اگر متغیرها مانا نباشند دچار رگرسیون کاذب می‌شویم. بنابراین قبل از برآورد مدل، برای اطمینان از ساختگی نبودن و در پی آن داشتن نتایج نامطمئن، لازم است از مانا بودن متغیرها اطمینان حاصل کنیم. آزمون ریشه واحد، یکی از معمول‌ترین آزمون‌هایی است که برای تشخیص مانایی متغیرها مورد استفاده قرار می‌گیرد که برای این منظور از روش دیکی فولر (ADF) استفاده شده است. فرض صفر: ریشه واحد وجود دارد و متغیر مورد نظر ناماناست. فرض مقابل: ریشه واحد وجود ندارد و متغیر مورد نظر ماناست.

نتایج آزمون مانایی برای متغیرهای مدل‌ها

نتیجه	مقدار *p	آماره آزمون	متغیر
پایا	۰/۰۰۰	-۷/۲۷۸	لگاریتم هزینه‌های حسابرسی
پایا	۰/۰۰۰	-۴/۷۲۶	تعداد اعضای هیأت مدیره
پایا	۰/۰۰۳	-۳/۸۹۷/	تعداد اعضای کمیته حسابرسی
پایا	۰/۰۰۰	-۱۲/۴۸۰	تعداد کارشناسان مالی متخصص در کمیته حسابرسی
پایا	۰/۰۰۳	-۳/۸۹۷	تعداد جلسات برگزار شده کمیته حسابرسی
پایا	۰/۰۰۰	-۷/۴۳۹	کارایی کمیته حسابرسی
پایا	۰/۰۰۰	-۱۳/۰۹۷	هزینه‌های غیرحسابرسی
پایا	۰/۰۰۰	-۴/۵۸۰	بازده دارایی‌ها
پایا	۰/۰۱۱	-۳/۴۲۵	تعداد جلسات اعضای هیأت مدیره
پایا	۰/۰۰۰	-۷/۱۶۶	اهرم مالی
پایا	۰/۰۰۰	-۱۳/۲۹۰	اندازه شرکت
پایا	۰/۰۰۰	-۱۱/۳۵۲	ضریب شیب رگرسیون بازده
پایا	۰/۰۰۰	-۱۲/۵۱۹	انحراف استاندارد بازده سهام روزانه

* p-value (prob)

قبل از تفسیر نتایج جدول فوق ذکر این نکته قابل توجه است که در آزمون ریشه واحد، فرض صفر بیانگر نامانایی متغیرها است. در این صورت چنانچه مقدار p کمتر از سطح معناداری ۰/۰۵ باشد فرض صفر رد خواهد شد. به این ترتیب نتایج حاصل از آزمون مانایی برای داده‌های ترکیبی (پانل) در جدول ۴-۳ نشان از مانا بودن تمام متغیرهای مورد مطالعه می‌باشد.

خلاصه نتایج فرضیه‌های تحقیق

سه فرضیه در این پژوهش بررسی شده است و ارتباط بین اندازه هیئت مدیره، استقلال هیئت مدیره و کارایی کمیته حسابرسی با حق الزحمه حسابرسی بررسی شده است و در نهایت نتایج زیر به دست آمده است:

تفسیر فرضیه اول: نشان داد که نتایج فرضیه اول پژوهش حاکی از آن است که با توجه به مقدار مثبت اندازه هیئت مدیره ضریب رگرسیونی اندازه هیئت مدیره می‌توان نتیجه گرفت که اندازه هیئت مدیره با حق الزحمه حسابرسی، شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه مثبت (مستقیم) معناداری دارند ($p < 0/05$). بنابراین فرضیه اول مورد تأیید می‌باشد. این نتیجه را می‌توان اینگونه تفسیر نمود که هیئت مدیره‌هایی که اعضای بیشتری دارند از گوناگونی بیشتری از تجارب مدیران بهره مند خواهند شد. که این موضوع به افزایش توانایی کنترل مدیریت کمک می‌کند. در حالی که هیات مدیره‌هایی با اعضای

کمتر احتمالاً در موضوع هماهنگی و ارتباطات نتیجه ی بهتری می گیرند تعداد افراد هیئت مدیره یکی از ویژگی های مستقل حاکمیتی است که به دنبال گزارش های با کیفیت می باشد. نیازهای حسابرسی و مشاوره ای با اندازه ی تعداد اعضای هیات مدیره رابطه ای مستقیم دارد که در آن کیفیت گزارشگری بهتری هم مورد نیاز است. فعالیت های بیشتر حسابرسان خارجی، به عنوان یک نتیجه ی کیفیت بهتر حسابرسی منجر به افزایش هزینه های حسابرسی می شود. نتیجه این پژوهش با نتایج پژوهشگرانی همچون ملکان و همکاران (۱۳۹۰) و کیم و همکاران (۲۰۱۵) همراستا می باشد.

تفسیر فرضیه دوم: نشان داد که نتایج فرضیه دوم پژوهش حاکی از آن است که با توجه به مقدار مثبت استقلال هیئت مدیره ضریب رگرسیونی استقلال هیئت مدیره می توان نتیجه گرفت که استقلال هیئت مدیره با لگاریتم حق الزحمه حسابرسی، شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه مثبت (مستقیم) معناداری دارند ($p < 0.05$). بنابراین فرضیه دوم مورد تأیید می باشد. می توان اینگونه بیان کرد که از آن جایی که اعضای مستقل نسبت به زبان های اعتباری و مالی محتاط تر هستند، شرکت هایی که مدیران مستقل بیشتری دارند، حسابرسان بهتری به کار می گیرند. زمانی که در هیات مدیره مدیران مستقل بیشتری وجود دارند، حسابرسان با سابقه تری مورد نیاز است در مقایسه با مدیران اجرایی، تعداد بیشتری از اعضای هیئت مدیره ی مستقل نگران کیفیت حسابرسی هستند این امر موجب «خرید» سرویس حسابرسی با کیفیت تری برای حفاظت از اطلاعات مالی قابل اطمینان می شود و در نتیجه افزایش حق الزحمه حسابرسی را در بر دارد. که این نتایج با نتایج پژوهشگرانی همچون کیانی فر و وحیدی الیزانی (۱۳۹۲) و دیسندر و همکاران (۲۰۱۶) همراستا می باشد.

تفسیر فرضیه سوم: نشان داد که نتایج فرضیه دوم پژوهش حاکی از آن است که با توجه به مقدار مثبت کارایی کمیته حسابرسی ضریب رگرسیونی کارایی کمیته حسابرسی می توان نتیجه گرفت که کارایی کمیته حسابرسی با لگاریتم حق الزحمه حسابرسی، شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه مثبت (مستقیم) معناداری دارند ($p < 0.05$). بنابراین فرضیه سوم مورد تأیید می باشد. می توان این نتیجه را اینگونه تفسیر نمود که در شرکت های سرمایه گذاری و مالی فعال در بورس کمیته می تواند برای حوزه هایی که میزان اختلاف، عدم قطعیت یا ریسک آن ها بیشتر است؛ رویه های حسابرسی اضافی افزون بر برنامه اولیه حسابرسی درخواست کند (یا از درخواست حسابرس حمایت کند) این بدان معناست که رؤسای کمیته حسابرسی مستقل خواستار سطح بالاتری از اطمینان حسابرسی هستند و در طول مذاکره با مدیران بر سر دامنه حسابرسی، احتمالاً پشتیبانی قویتری از حسابرسان انجام می دهند. این موضوع در نهایت می تواند باعث افزایش حق الزحمه حسابرسی گردد که این نتایج با نتایج پژوهشگرانی همچون نهمه و جیزی (۲۰۱۸) همراستا می باشد.

منابع و مراجع

- [۱] ابراهیمی، سید کاظم؛ پیوندی، محمود؛ فخارمنش، محمدرضا (۱۳۹۳) بررسی تاثیر ساختار مالکیت شرکت بر حق الزحمه حسابرسی و اظهار نظر حسابرسان مستقل شرکت ها، فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مالی/سال ششم/ شماره ۲۴، صص ۷۸-۵۹.
- [۲] امانی، علی؛ دوانی، حسین (۱۳۸۸)، خدمات، حق الزحمه و رتبه بندی حسابرسان، روزنامه دنیای اقتصاد. شماره ۱۹۹۸.
- [۳] بزرگ اصل، موسی (۱۳۸۸). پیرامون حق الزحمه حسابرس. نشریه حسابدار. شماره ۲۱۰، ص ۱
- [۴] یانی فر، آزیتا و ابراهیم وحیدی الیزایی، ۱۳۹۲، بررسی تاثیر ویژگیهای هیأت مدیره و کیفیت حسابرسی بر عملکرد شرکت در بورس اوراق بهادار تهران، دومین کنفرانس ملی حسابداری، مدیریت مالی و سرمایه گذاری، گرگان، انجمن علمی و حرفه ای مدیران و حسابداران گلستان، صص ۱۴-۱.
- [۵] حساس یگانه، یحیی وحیدی الیزایی، ابراهیم (۱۳۸۵) برداشت حسابرسان ایرانی از ریسک ذاتی، فصلنامه مطالعات حسابرسی شماره ۷.
- [۶] حساس یگانه، یحیی؛ حسنی القار، مسعود؛ مرفوع، محمد (۱۳۹۴). بیش اطمینانی مدیریت و حق الزحمه حسابرس. بررسی های حسابداری و حسابرسی. دوره ۲۲، شماره ۳، صص ۳۸۴-۳۶۳
- [۷] سجادی، سیدحسین؛ ابراهیمی مند، مهدی (۱۳۸۵) در جست و جوی استقلال حسابرسان، روزنامه سرمایه، شماره ۳۱۹
- [۸] سجادی، سیدحسین؛ زارعی، رضا (۱۳۸۶)، عوامل موثر بر حق الزحمه ی حسابرسی از دیدگاه شرکای موسسه های حسابرسی در ایران، مجله بررسی های حسابداری و حسابرسی، شماره ۱۴، صص ۶۷-۹۰
- [۹] کاشانی پور، محمد؛ فخاری، حسین؛ حمزه علی، مراد علی (۱۳۸۵) سودمندی اقلام صورت های مالی در پی شبینی زمان لازم برای حسابرسی شرکت. بررسیهای حسابداری و حسابرسی. شماره ۴۴. صص ۱۰۳-۸۵
- [۱۰] مجتهد زاده، ویدا؛ آقایی، پروین (۱۳۸۳). عوامل موثر بر کیفیت حسابرسی مستقل از دیدگاه حسابرسان مستقل و استفاده کنندگان. مجله بررسی های حسابرسی و حسابداری، سال یازدهم، شماره ۳۸.
- [۱۱] مهرانی، ساسان؛ جمشیدی اوانکی، کوروش (۱۳۹۰). عوامل موثر بر تعیین حق الزحمه حسابرسی. حسابدار رسمی، شماره ۱۳، صص ۶۰-۸۷
- [۱۲] ملکان، اسفندیار، احمدپور، احمد؛ طالب تبار آهنگر، میثم (۱۳۹۱)، بررسی رابطه برخی از ساز و کارهای حاکمیت شرکتی، حق الزحمه حسابرسی و میزان مالکیت شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مجله پژوهشهای حسابداری مالی، سال چهارم، شماره چهارم، شماره پیاپی (۱۴)، صص ۵۰-۳۷
- [13] Al-Harshani, M. O. (2018). "The Pricing of Audit Services: Evidence from Kuwait", *Managerial Auditing Journal*, Vol. 7, No. 23, pp. 685-696
- [14] Abbott, L.J. and Parker, S. (2000), "Auditor selection and audit committee characteristics", *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, Vol. 19 No. 2, pp. 47-66.
- [15] Beasley, M. S., Carcello, J. V., Hermanson, D. R., & Lapidus, P. D. (2000). Fraudulent financial reporting: Consideration of industry traits and corporate governance mechanisms. *Accounting Horizons*, 14(4), 441-454.
- [16] Boo, E. and Sharma, D. (2008), "The association between corporate governance and audit fees of bank holding companies", *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society*, Vol. 8 No. 1, pp. 28-45
- [17] Brunnermeier, M.K. (2009), "Deciphering the liquidity and credit crunch 2007-2008", *The Journal of Economic Perspectives*, Vol. 23 No. 1, pp. 77-100
- [18] Beattie, V. A., Goodacre, A., Pratt, K. C., & Stevenson, J. E. (2000). The Determinants of Audit Fees - Evidence from the Voluntary Sector. SSRN eLibrary
- [19] Carson, E., & Fargher, N. (2017). Note on audit fee premiums to client size and industry specialization. *Accounting and Finance*, 47(3), 423-446.
- [20] Fargher, N., Taylor, M. H., & Simon, D. T. (2011). The demand for auditor reputation across international markets for audit services. *The International Journal of Accounting*, 36(4), 407-421.

- [21] Fields, L.P., Fraser, D.R. and Wilkins, M.S. (2004), "An investigation of the pricing of audit services for financial institutions", *Journal of Accounting and Public Policy*, Vol. 23 No.1, pp.53-77.
- [22] Houghton, K. A. and C. A. Jubb (2009). "The Cost of Audit Qualification: The Role of Non-Audit Services", *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, Vol. 8, No. 2, pp. 215-240
- [23] Jizi, M. and Dixon, R. (2017), "Are risk management disclosures informative or tautological: evidence from the US banking sector", *Accounting Perspectives*, Vol. 16 No.1, pp. 7-30, doi: 10.1111/19113838.12134.
- [24] Johnson, E., Kuhn, J.R., Apostolu, B. & Hassell, J.M. (2013). Auditor perceptions of client narcissism as a fraud attitude risk factor. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 32 (1): 203-219.
- [25] Kanagaretnam, K., Krishnan, G. and Lobo, G. (2010), "An empirical analysis of auditor independence in the banking industry", *The Accounting Review*, Vol. 85 No.6, pp.2011-2046.
- [26] Lin, Z.J. and Liu, M. (2009), "The impact of corporate governance on auditor choice: Evidence from China", *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, Vol. 18 No.1, pp.44-59.
- [27] Leventis, S.; Weetman, P.; and C. Caramanis (2015). "Determinants of Audit Report Lag: Some Evidence from the Athens Stock Exchange", *International Journal of Auditing*, Vol. 9, No. 1, pp. 45-58.
- [28] Lowensohn, S., Johnson, L. E., Elder, R. J., & Davies, S. P. (2014) Auditor specialization, perceived audit quality, and audit fees in the local government audit market. *Journal of Accounting and Public Policy*, 26(6), 705-732.
- [29] Nikkinen Jussi and Petri Sahlstrom (2014) Does Agency theory provide a general Framework for Audit Pricing? *International Journal of Auditing*, Vol.8, Issue.3, Pg253
- [30] Nikkinen, Jussi & Petri Sahlstrom. (2015). "Risk in Audit Pricing: The Role of Firm-Specific Dimensions of Risk", *Advances in International Accounting*, Vol. 19, pp. 141-151.
- [31] Reynolds, J. K., & Francis, J. R. (2010). Does size matter? The influence of large clients on office-level auditor reporting decisions. *Journal of Accounting and Economics*, 30(3), 375-400.
- [32] Seetharaman, A., Gul, F. A., & Lynn, S. G. (2002). Litigation risk and audit fees: evidence from UK firms cross-listed on US markets. *Journal of Accounting and Economics*, 33(1), 91-115
- [33] Uang, J.Y., Citron, D.B., Sudarsanam, S. and Taffler, R.J. (2006), "Management going-concern disclosures: impact of corporate governance and auditor reputation", *European Financial Management*, Vol. 12 No.5, pp. 789-816.
- [34] Zaman, M., Hudaib, M. and Haniffa, R. (2011), "Corporate governance equality, audit fees and non-audit services fees", *Journal of Business Finance & Accounting*, Vol. 38 Nos 1/2, pp. 165-197.
- [35] Venkataraman, R., Weber, J. P., & Willenborg, M. (2008). Litigation Risk, Audit Quality, and Audit Fees: Evidence from Initial Public Offerings. *The Accounting Review*, 83(5), 1315-1345.
- [36] Walker, M (2013) 'Principal/agency theory when some agents are trustworthy', *Accounting and Finance Working Paper*, Manchester: Manchester Business School, Manchester University
- [37] Wang, K., O, S., & Iqbal, Z. (2019). Audit pricing and auditor industry specialization in an emerging market: Evidence from China. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 18(1), 60-72.